

De drie GODDELIJKE deugden

Tijdschrift van de heemkundekring
NICOLAUS POPPELIUS
Van Ravels Weelde Poppel

Eerste jaargang - Verschijnt driemaandelijks

r. 1 - 15 september '96

HEEMKUNDEKRING NICOLAUS POPPELIUS V.ZW.

Postadres en Museum: Torenstraat 12, 2381 Weelde

Rekeningnummer: 733-3522204-67

Abonnement: Leden: 300 frank, Niet-Leden binnen Ravels, Weelde, Poppel: 350 frank, Niet-Leden buiten Ravels, Weelde, Poppel: 400 frank, Steunabonnement: 500 frank.

BESTUUR:

Voorzitter: L.Woestenburg, Beatrijs van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel	656993
Secretaris: R.Verheyen, Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout	421839
Penningmeester: W.Paulussen, Kapelweg 108, 2300 Turnhout	423664
Leden:A.Luyten, Berkenlaan 91, 2380 Ravels	658346
J.Nooyens, Overbroek 15B, 2382 Poppel	658636
L.Schats, Kruisstraat 80, 5502 J}I Veldhoven (NI)	040/2545774
F.Slegers, Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel	655751
P.Van Baelen, Weeldestraat 35, 2381 Weelde	655161
L.van den Berk, Mierdsedijk 111, 2382 Poppel	656954
A.Van Gils, Klein Ravels 109, 2380 Ravels	655258
M.Venneeren, De Meerkens 10, 2382 Poppel	658838
M.Vloernans, Turnhoutseweg 2, 2381 Weelde	655156

REDACTIELEDEN:

W.Paulussen, Kapelweg 108, 2300 Turnhout L.Schats,
Kruisstraat 80, 5502 Jil Veldhoven (Nederland) F.Slegers,
Steenweg op Weelde 60, 2382 Poppel R.Verheyen,
Welvaartstraat 14, 2300 Turnhout M.Vermeeren, De
Meerkens 10, 2382 Poppel L.Woestenburg, Beatrijslaan
van Nazarethlaan 2, 2382 Poppel

REDACTIEADRES:

M.Vermeeren, De Meerkens 10, 2382

Poppel VOORRADIGE PUBLICATIES:

De Drie van het Noorden: 200 frank

Ravels in Lief en Leed: 400 frank

Ontwerp omslag: ARTI-LINE Beerse

ISBN: D/1996/4081/1

Inhoudsopgave

1. Bij de start van dit nieuwe tijdschrift "Behouden vaart"	b lz.1
2. De Heemkundekring stelt zich voor	blz.2
3. De Teuten	blz.7
4. De oude schuttersgilden St.-Sebastiaan en St.-Joris te Poppel	blz.10
5. Herkent U ze nog? Oude klasfoto's van Kavels	blz.17
6. Gebeurde er een mirakel te Weelde?	blz.20
7. Was de 112-jarige de 90 al gepasseerd?	blz.20
8. Het geslacht Buycx	blz.23
9. Biografie van de Heilige Nicolaus Poppelius	blz.27
10. Verenigingsnieuws	blz.32

Bij de start van dit nieuwe tijdschrift: "Behouden vaart"

door Laurent Woestenburg

Een tijdschrift uitgeven vergt moed en doorzettingsvermogen, maar ook een flinke dosis overgave. Je stopt er zoveel mooie uren van je schaarse tijd in en moet dan nog wachten of je op gejuich dan wel op meewarig medeleven wordt onthaald. Juichen hoef je niet te doen, beste lezer, maar je mening zeggen wel, natuurlijk. Want, als wij het niet goed doen dan moeten wij dat in de kortste keren van je vernemen. Wij wensen namelijk een tijdschrift te brengen, dat heel veel van je weetgierigheid bevredigt.

Je bent er geboren, in Ravels of in Weelde of in Poppel, of je bent er komen wonen, of je hebt er gewoond maar je voelt nog de kriebelende band met het dorp van je hart. In elk geval zul je heel belangstellend het verleden van al die duizenden mensen die er ooit hebben gewoond sinds de dinosaurussen hier het landschap sierden, willen kennen en misschien zelfs doorgronden. Dan krijg je daartoe nu de kans. Immers, wij willen die historie blootleggen in haar meest uitgebreide veelzijdigheid.

Dat is de opdracht die de redactie van de DRIE GODDELIJKE DEUGDEN zich toemeet: de lezer tevreden stellen. De titel mag dan op het eerste gezicht een beetje misleidend klinken. "Misleidend", nu ja, wat is er misleidend in zo'n liturgisch klinkende titel? Neen, het gaat niet over een of andere vraag uit de Mechelse catechismus, maar simpelweg over onze drie dorpen die sinds eeuwen die naam als spotnaam dragen. Wij hadden er evengoed *Pieren* (want, dat zijn die van Ravels), *kokken* (wat dacht u wel dat Weeldenaren zijn?) en *Krombeenders* (al lopen er te Poppel ook wel met rechte benen rond, hoor) van kunnen maken, maar dan was u het westen helemaal kwijt. Dus hielden wij het maar bij de drie deugden. Overigens, deugdzaam zijn ze allemaal te Ravels, Weelde en Poppel, en dat zij dat - een kleine ondeugendheid hier en daar niet te na gesproken - altijd wel geweest zijn, dat willen wij in geuren en kleuren aantonen in de hopelijk zeer vele afleveringen die dit tijdschrift mag beleven. Vandaag steekt het van wal. " GOEDE VAART!" roepen wij heel enthousiast. Het moge een voorspoedige vaart worden.

O ja, op een schip is plaats voor veel matrozen. Voel jij ook de schrijfkriebel in je opkomen, of heb je een sprankelend verhaaltje uit de overlevering of ...of..., neem dan meteen contact met de redactie op. Er is ook plaats voor jou op de boot.

De heemkundekring stelt zich voor

door Laurent Woestenburg

Van 1977 g.o. Nu

Nadat de wetgever op 1/1/1977 beslist had het aantal gemeenten door fusies sterk te herleiden, ontstond de gemeente Ravels uit de samenvoeging van de dorpen Ravels, Weelde en Poppel. Op dat ogenblik broeide bij een paar dorpelingen al de idee om maar eens wat te gaan doen aan de plaatselijke geschiedenis en folklore. De voortrekker was Antoon Van Gool, toen gepensioneerd schoolhoofd van Ravels. Enkele koppen werden bij elkaar gestoken en de basis was gelegd om tot een organisatie voor de drie dorpen te komen. Zo werd de heemkundekring opgericht op 15 oktober 1977 tijdens de eerste algemene vergadering, het werd de eerste vereniging die de drie dorpen overkoepelde. Voorzitter werd Antoon Van Gool, ondervoorzitter Marc Vermeeren en Peter Van Baelen secretaris-penningmeester.

Aanvankelijk bleef het een eerder beperkt clubje dat nog wat moeite had om zijn weg te vinden. Om wat gemakkelijker te kunnen doordringen tot bij het grote publiek dacht men toen al aan het uitgeven van een tijdschriftje. Daarvoor had men een redactie nodig en die was zo gauw niet te vinden. Dus werd het maar over een andere boeg gegooid. En dat was raak. In 1978 namelijk werd een eerste bescheiden boekje uitgegeven: "Wel en Wee in Weelde". Er werden een duizendtal exemplaren van gedrukt en, warempel, in de kortste keren was het boekje uitverkocht. Daardoor geraakte er ook een beetje geld in de nog lege kas en kon er wat gericht gewerkt worden. Het idee om het boekje te laten verschijnen bij de opening van een grote tentoonstelling in het Gemeentehuis gaf de enthousiaste initiatiefnemers een bijkomende fikse steun in de rug. Immers, het succes was overweldigend. De heemkundekring werd ook meteen gemeengoed in de drie dorpen, echter toen nog vooral in Weelde. Ondertussen verschenen regelmatig heemkundige bijdragen in het plaatselijke Berichtenblad.

De gunstige ervaringen met het eerste boekje zetten de bestuursleden ertoe aan om op de ingeslagen weg verder te gaan. In 1979 werd een tweede tentoonstelling gepland. Deze keer was het de beurt aan Poppel en meteen was ook een tweede (nu reeds wat dikker) boek klaar voor de verkoop: "**Poppel** in Goede en Kwade Dagen" (Oplage 650 ex.) Ook dit boek genoot grote belangstelling, zo groot zelfs dat het in een paar maanden uitverkocht was. Nog steeds komen geregeld vragen binnen voor nog een exemplaar. De bedoeling om ooit eens te komen tot een bijgewerkte druk weerhield het bestuur om het te laten herdrukken. De presentatie gebeurde samen met die van het derde boek: "**Zoals ze waren**", een mooi boek met oude prentkaarten over de drie dorpen. Ook dit werd een succesnummer (oplage 1000 ex.) In 1980 moest een voorlopige kroon op het werk worden gezet te Ravels.

Stehte7 Antoon Van Gooit

Opnieuw kwam er een tentoonstelling en bij die gelegenheid - wat dacht u wel?- natuurlijk een volgende boek: "Ravells in Lief **en Leed**". De oplage werd al maar groter (1300 ex.), maar op enkele exemplaren na is dit boek ook uitverkocht. De lust was er voor goed ingeslopen, want in 1982 was de kring klaar met een kanjer van een boek over Weelde:

"Weelide Toen en Nu". Dit prachtige boek (1000 ex.) kreeg te Weelde zoveel gretige kopers mee dat zich een herdruk opdrong, maar de inmiddels failliet gegane drukkerij kon ons de films niet meer bezorgen, zodat de kosten te hoog werden voor een volgende druk. Inmiddels werd gewerkt aan een boek over de drie dorpen: " De Drie van het Noorden". Dat verscheen in 1987. Hiervan zijn ook nog enkele exemplaren beschikbaar.

Een broodnodige rustpauze noopte het bestuur tot het organiseren van andere activiteiten. Het ledenaantal was inmiddels al gegroeid tot meer dan 100 en men vond, dat ook voor hen een taak was weggelegd. Daarom werden naast de geregelde interessante lezingen ook (nu al tweemaal) cursussen ingericht over genealogie. Talrijke belangstellenden voor de familiekunde hebben die cursussen gevolgd en zijn aan de slag gegaan met hun familiegeschiedenis. De kring heeft op Nieuwkerk te Poppel een vervallen kapel gerestaureerd en in samenwerking met de gemeente het prieel in de tuin van de pastorie te Poppel.

De laatste jaren stonden echter tevens sterk in het teken van een heem met museum. Jarenlang is uitgekeken naar en geijverd voor een geschikt gebouw waar de kring zijn activiteiten zou kunnen organiseren en waarin een gemeentelijk museum zou kunnen worden ondergebracht. Na veel jaren wachten brak het ogenblik aan, waarop de uit 1850 stammende molen te Weelde door de gemeente kon worden aangekocht. Deze geklasseerde molen bood een schitterend kader voor de realisatie van de doelstelling van onze kring. Daarom stelde het gemeentebestuur hein ter beschikking van de heemkundekring, echter niet alvorens binnenin noodzakelijke aanpassings- en verfraaiingswerken waren uitgevoerd. Nu de kring een vaste stek heeft, kan het werk pas voorgoed beginnen. Nu komt het erop aan om met vereende krachten van de talrijke leden de inwoners van de drie dorpen ervan te overtuigen, dat de heemkundekring, in en buiten het museum, ernaar streeft om wat onze voorouders hebben nagelaten, te bewaren voor het nageslacht. En dat is heel veel, zij het dat al heel wat verloren is gegaan of in private collecties terecht gekomen is.

De naam van de heemkundekring

Wij hebben er wel een tijdje over gedaan vooraleer wij een definitieve naam kozen voor onze heemkundekring. De specifieke ligging van onze dorpen, tussen de vaart en de grens, geeft aan de gemeente Ravels wel een beetje het karakter van een afgezonderde gemeenschap. Dat heeft geleid tot het toekennen van een paar "toenamen". "*De Drie Goddelijke Deugden*" is er één van. Aanvankelijk dachten sommige bestuursleden eraan dan maar meteen deze naam aan de kring te geven tot plots het idee opkwam om de naam van een illustere dorpsgenoot van velen onder ons erin op te nemen. Het werd dus "*Heemkundekring Nicolaus Poppelius*". Nicolaus Poppelius is de verlatijnste naam van Nicolaas Jan Willems alias Nicolaas van Poppel, één der 19 martelaren van Gorcurn. Maar over deze beroemde inwoner kunt u verderop in dit nummer meer lezen.

De doelstellingen van de heemkundekring

Een kring zoals de onze heeft een veelomvattende opdracht. Wij zullen pogen de verschillende doelstellingen op een rijtje te zetten.

Cultuur

Jawel, het is een cultuurvereniging. En dat hoeft niemand af te schrikken. Immers, cultuur is zelf een zeer breed begrip dat een oneindig brede waaier van activiteiten, richtingen en uitingen omsluit. Cultuur kan echter ook zeer ontspannend zijn. Denk maar aan alle vormen van kunstbeoefening. De cultuur bevorderen bij onze plaatselijke bevolking is een van de belangrijkste opdrachten van de heemkundekring. Dat doet hij ondermeer door het inrichten van lezingen en geleide uitstappen. De lezingen worden steeds gekozen in functie van de normale belangstelling van de leden. De onderwerpen hebben te maken met geschiedenis, folklore, het streekpatrimonium of de werkelijke vragen die leden zelf naar voren brengen. Ze zijn leerzaam, maar altijd boeiend gepresenteerd: vaak met dia's of film.

Voor de uitstappen kiezen we altijd een plaats waar de heemkunde, de geschiedenis en de folklore een rijke inhoud hebben. Het gaat steeds om een hele dag onder deskundige begeleiding. In de afgelopen jaren deden wij al vele centra aan, bijvoorbeeld: Antwerpen, Lier, Tongeren, Ieper, Westerlo, Essen, Oirschot, Heusden, Aldenbiezen, Zoutleeuw, Gent, enz. Plaatselijk organiseert de kring geregeld wandelingen en fietstochten. Dat gebeurt ook met begeleidend commentaar. De kring heeft namelijk ook tot doel de mensen hun eigen streek te leren kennen en er allerlei aspecten van te leren waarderen.

Geschiedenis

De geschiedenis van onze eigen dorpen ligt ons nauw aan het hart. Daarom gebeurt er ook onafgebroken onderzoekwerk in de archieven. Het is duidelijk dat dit het werk is van een zeer beperkte groep geïnteresseerden. Het resultaat daarvan is in het verleden, zoals hiervoor al is gesteld, in boeken vastgelegd. Het werk is echter nog lang niet af. De grote spreiding van de archieven (Brussel, Antwerpen, Turnhout, 's-Hertogenbosch, diverse abdijen, enz.) maakt het werk er niet gemakkelijker op. Toch hopen wij in de toekomst ons tijdschrift geregeld te kunnen vullen met interessant historisch materiaal.

Folklore

Alles wat onze streek, zijn bewoners en hun voorouders aan oude gebruiken, gebeurtenissen, verhalen, legenden en overleveringen produceren of hebben voortgebracht, behoort tot het interessegebied van de heemkundekring. Het wordt allemaal zorgvuldig genoteerd en eventueel uitgegeven. Van het grootste belang is het namelijk om dat alles te bewaren voor de toekomst. Wij stellen vaak nu al vast, dat onze jongeren niet meer weten hoe hun grootouders leefden, hoe zij voor het televisietijdperk hun avonden en vrije tijd vulden, hoe zij in een hechte gemeenschap samenleefden, hoe zij omgingen met ziektes, dood, lijden, geluk, enz. Wij achten het onze plicht voor hen en voor de komende generaties dit alles te bewaren.

Het museum te Weelde

Wij hebben er vele jaren naar gestreefd en het leek op een gegeven moment wel de processie van Echternach te zijn. Tot eindelijk het goede nieuws ons in de oren viel. Het was op een schemeravond in de raadzaal van het gemeentehuis. De burgemeester nam me bij de mouw en fluisterde mij in het oor, dat na jaren getalm de molen van Weelde verkocht werd. "Wat moeten wij doen? Hem kopen?". Alsof ik daar negatief op kon antwoorden! Immers, de molen stond er al zoveel jaren verkommerd en treurig te dromen over ooit eens de welzalige tijd dat hij aan de heemkundigen van Ravels een definitief onderkomen zou kunnen bezorgen.

De mollen van Weelde

De Kempense winden hadden hem al flink te pakken gehad. Als de gemeente hem zou kopen, dan hadden wij meteen ook de zekerheid dat hij weer helemaal in orde gebracht zou worden. Natuurlijk bleef dan nog de hamvraag open: zouden wij er dan een museum in mogen inrichten? Het gemeentebestuur bleek onze kring een uitermate warm hart toe te dragen, want de molen werd gekocht, gerestaureerd en voor onze kring ter beschikking gesteld. In september 1995 ging het museum - dat inmiddels ook als ons heem werd ingericht - open met veel feestelijke klanken en dansen, maar ook met een stevige scheut Belgisch regenwater. De vele vrienden van de kring lieten zich niet afschrikken en trotseerden de narigheid van een paar striemende buien. Het museum was dus een feit!

Inmiddels zijn al diverse groepen en zeer veel gelegenhedsbezoekers hun kennishonger komen stillen. Aanmoedigend is, dat iedereen telkens weer enthousiast en voldaan het gebouw verlaat na een grondige zoektocht naar zoveel herkenningspunten. Het zwoegen van weken had dus zijn vruchten al opgeleverd. Dat laatste merken wij ook uit de talrijke schenkingen die sindsdien door de mensen zijn gedaan. Wekelijks wordt onze collectie uitgebreid met een flinke lijst van voorwerpen, kunstige producten van

mensenhanden, documenten, boeken, doodsprentjes, alaaam en zelfs oude machines. Het gevolg is dat de molen nu al veel te klein is. Maar wij zouden niet van de noordelijke dorpen zijn, als wij bij de pakken zouden blijven zitten. Een van onze leden wist een zeer oude schuur (eerste helft van vorige eeuw) staan die door de eigenaar zou worden afgebroken. Een afvaardiging van ons bestuur kreeg het rond, dat onze kring de schuur zou kunnen kopen voor een matige prijs. Inmiddels is ze al afgebroken, verhuisd naar onze gemeente en wacht ze op de volgende fase: heropbouw in de Torenstraat als uitbreiding van het museum. Voorlopig wachten talrijke grote stukken en machines nog bij Jan Van Steen - waar ze weliswaar opgeknapt worden door een paar ijverige leden - om een definitieve plaats te veroveren in de schuur, alias MUSEUM 2.

Tot dusver een eerste berichtje over onze grote trots: de molen van Weelde. In volgende afleveringen houden wij u verder op de hoogte van het reilen en zeilen van de prachtig opgeknapte molen, nu eervol gepromoveerd tot behoeder van onze historische schatten. Wenst u actief mee te werken in het museum, dan kunt u zich melden bij een van de bestuursleden. Meewerken kan door een taak op te nemen in het museum zelf of door te helpen interessante aanwinsten aan te brengen. Voor de openingstijden van het museum kunt u best het Berichtenblad raadplegen.

De Teuten

door Ria Verheyen

Gebaseerd op de lezing (met diaprojectie) door Prof.Dr.W.H.Knippenberg op 20 maart 1996 voor de leden van onze heemkundekring.

We hadden er allemaal al wel eens iets over gehoord. En we hadden er dus ook allemaal zo onze eigen mening over. Maar waren die teuten dan echt leurders met een zeer bedenkelijke reputatie of waren het daarentegen bekwame vaklui, die nochtans niet zo honkvast waren en bijgevolg hun geluk elders gingen zoeken? We kunnen nu wel met zekerheid stellen dat de teuten rondreizende kooplieden en ambachtslui waren, die vanaf het begin van de 16e tot het einde van de 19e eeuw met hun waren door Europa trokken. Onder hen vinden we textielteuten, dierensnijders, koperteuten, haarteuten, boterteuten en kramers allerhande.

En toch doet deze omschrijving ons nog spontaan denken aan de marskramers, die tot voor kort vertrouwde figuren waren langs onze Vlaamse wegen. Die kramers of venters trokken rond met hun mars, een soort rugzak, met daarin allerlei koopwaren. In hun eentje leurden ze van huis tot huis of knapten ze klussen op. Zo maakte een priem door de hoed duidelijk dat de man een leerbewerker was. Kiepedragers droegen een korf op de rug: een mars dus die kon kiepen. *Teuten zijn echter niet zo maar marskramers!* Zij trokken niet in hun eentje rond maar ze maakten deel uit van goed georganiseerde compagnieën of gilden met

aan het hoofd een directeur. Deze georganiseerde manier van werken en het feit dat het meestal welgestelde mensen waren, maakten dat ze hun klanten zelfs krediet konden verlenen.

Dat vanuit Westfalen in Duitsland zoveel teuten vertrokken naar de buurlanden is niet verwonderlijk. Daar heerste immers het Saksisch erfrecht. Eén van de kinderen erfde de bezittingen van de ouders. De anderen moesten dus wel op een andere manier aan de kost trachten te komen. Heel veel teuten waren afkomstig van boerenerven, van meiers (pachtboeren met erfrecht). Vandaar dat we bij de teuten heel wat namen vinden als Brenningmeyer, Telsenmeyer en andere -meyers. Uit Westfalen kwamen vooral textielteuten. Een aantal van deze textielcompagnieën zijn geëvolueerd tot nog bestaande winkelketens. Denken we maar aan de compagnie van Vroom en Dreesman, die van Peek en Cloppenburg en die van Clemens en August (C en A). Van de 17e tot in de 19e eeuw trok de compagnie van C en A heen en weer tussen Duitsland en Nederland om zich dan definitief in Nederland te vestigen. De meeste Westfaalse textielteuten waren katholiek en zijn dat altijd gebleven ook al werd hun dorp protestant. Een deel van hun winsten ging steeds naar culturele en godsdienstige projecten.

Echte teuten trokken dus in groepjes door Europa en behielden altijd hun relatie met de heimat. Ze leefden meestal erg sober om zoveel mogelijk mee naar huis te kunnen nemen. Dikwijls bouwden ze, vooral in Nederland hun eigen hutjes van heiplaggen. Zij bliezen op het unieke teutenfluitje. Het tuten van de teuten betekende zoveel als: hier zijn we weer! Het teutenmuseum in Mettingen, in de buurt van Mnster in Duitsland, toont de handel en wandel van deze mensen. We vinden daar ook nog een straat, die de naam "*Tiiittenstrasse*" draagt! De oude Nederlandse naam van teuten is trouwens: "*tieutten*". Vooral uit Nieuwenhagen in Limburg kwamen de boterteuten. Zij laadden hun waren op boten en voeren ermee naar Rotterdam. Jrgens en van den Bergh beconcurrerden elkaar. Deze concurrentie werd pas echt hevig toen ze beiden naar Parijs trokken om daar de fabricatie van de nieuwe boter (margarine) te leren. Later bundelden ze hun krachten en gingen samenwerken. Samen trokken ze dan ook naar Londen om hun industrie en handel verder te zetten.

De Kempen was arm maar kende grote gezinnen. Heel wat kinderen gingen dus ook op stap voor de kost. Lommel was het teutendorp van de Kempen. Daar vertrokken ketelslagers (koperteuten), haarteuten, lakenteuten, zaad- en andere handelaars. Het museum "Kempeniand" in Lommel vertelt hun verhaal. In Eindhoven ontdekken we "*Het Teutenhuis*". Maar dat is een cafetaria! Ook vanuit Noord-Brabant gingen veel teuten de baan op. Bergeijk werd welvarend door zijn haarteuten. Zij verkochten in heel Duitsland, tot in Berlijn en Salzburg, vrouwenhaar aan pruikenmakers. Die haren kochten ze eerst op in Nederland en heel België tot in Parijs.

Uit Eersel en Luyksgestel kwamen de koperteuten. Die trokken naar Duitsland en Denemarken. Vooral in Denemarken deden ze gouden zaken. Wie daar goed om zich heen kijkt, merkt wel hoeveel kastelen en kerken voorzien zijn van koperen daken. Nochtans zit er totaal geen koper in de Deense grond. Wel in de Zweedse. Maar veel meer dan oorlog voeren deden de Denen met die burenen niet. Het koper werd dus aangevoerd door de teuten. In 1627 reeds haalde de Deense koning Luyksgestelse koperteuten naar Denemarken en gaf ze een handelsmonopolie. In Deense kerken worden meer kunststukken van Antwerpse makelij (retabels, altaren en een heleboel andere voorwerpen) bewaard dan in heel België. De vele

koperen doopschalen in Denemarken zijn allemaal voorzien van inge ifte teksten, waarvan er waarschijnlijk verschillende in het Nederlands of het Duits gesteld waren. De poetsdrang van de Denen echter heeft bijna alle teksten weggeschuurd. Op een doopschaal uit 1629 kunnen we de tekst nog lezen en die zegt zoveel als: had Adam niet gezondigd, dan hadden we nog in het paradijs geleefd. Een anekdote uit het midden van de 18e eeuw bevestigt het handelsinstinct van de Noord-Brabantse teuten. De koning verbood namelijk de boeren nog brandewijn te stoken. Het bezit van distilleerketels was dus ook verboden. Luyksgestelse teuten kochten er zoveel op als ze er krijgen konden. En dat waren er net iets te veel. Een inspecteur van de koning vond ze en er kwam een geding tussen de teuten en de koning. De teuten wonnen. Ze hielpen immers de boeren van de ketels af en dat was nu net wat de koning zelf bevolen had! Later, toen de storm rond het stookverbod wat geluwd was, verkochten ze alle ketels weer terug aan de boeren, met een behoorlijke winstmarge natuurlijk!

Frans Janssen, een Luyksgestelse directeur van de koperteuten, werd behoorlijk rijk in Denemarken en bouwde er een kantoorgebouw dat het bekijken waard is. Het staat er nog. Wils, ook een Luyksgestelse koperteutendirecteur, bouwde een bank en regelmatig werd een deel van de opbrengst daarvan naar Luyksgestelse families gestuurd. Op het einde van de 19e eeuw verkocht hij de bank aan de Denen. Het gebouw staat er nog en heeft nog steeds dezelfde functie. Uit Osnabrook in Duitsland kwamen de snijders. Ze speelden zowel arts als dierenarts. Ze kastreerden paarden maar ze reisden evengoed naar Hongarije en Polen met bloedzuigers in jampotjes. Hiermee bestreden ze de hoge bloeddruk. Alhoewel veel families behoorlijk rijk werden door de teutenhandel, is er relatief weinig over terug te vinden. De oorzaak daarvan laat zich raden. Heel wat boeken werden vernietigd om aan de belastingen te ontsnappen. In 1870 (Duits-Franse oorlog) verbood Bismarck alle handel met het buitenland. Gedaan met de teuten! In onze dorpen vinden we niet direct informatie over teuten terug, maar er zijn er ongetwijfeld geweest. Zoveel is zeker.

Beeld van een kepertent (Lnyksgestell)

De oude schuttersgilden St.-Sebastiaan en St.-Joris te Poppel

door Marc Vermeeren

St.-Sebastiaansgilde

Wanneer de St.-Sebastiaansgilde te Poppel werd opgericht is ons onbekend, maar vermoedelijk is deze gilde ontstaan in de 15e eeuw en vindt ze haar oorsprong in het kerkelijk broederschap van de H.H. Antonius en Sebastianus dat in die periode werd gesticht in de Poppelse St.-Valentiuskerk. Het staat vast dat in verschillende dorpen uit dergelijke godsdienstige verenigingen de latere schuttersgilden zijn ontstaan. Overigens wijzen de toponiemen "*schutsboom*" en "*doelstraat*" op een hoge ouderdom van de gilde. Het is bijzonder jammer dat de oude handboeken met daarin de rekeningen, statuten en reglementen verloren zijn gegaan bij een brand in 1876. Op die manier is erg weinig archiefmateriaal beschikbaar.

De schuttersgilden waren vanaf de 13e eeuw ingedeeld per wapen: handboog, St.-Jansboog, kleine kruisboog en voetboog. Als patroonheilige hadden de gilden meestal St.-Sebastiaan, St.-Joris of St.-Antonius. De eerste wordt afgebeeld gebonden aan een boomstam en doorboord met pijlen. Hij werd patroon van de handboogschutters. St.-Antonius moest de buksgilden beschermen en St.-Joris redde volgens de legende een maagd uit de klauwen van een draak, hij werd de patroon der kruisboogschutters. In de loop der eeuwen kregen de gilden hun "kaart", dit is een document dat de werking, de organisatie en de financiële aangelegenheden van de gilde bepaalde, en ook de rechten en de plichten van de leden. De Poppelse St.-Sebastiaansgilde kreeg de "*Caerte*" in 1726. Tijdens de Franse Revolutie kregen de gilden het erg moeilijk omdat de Franse bezetter al hun eigendommen opeiste. Het bestuur van de gilde wordt raad genoemd en bestaat uit de hoofdmann, de koning, de jonge deken en de oude deken. De Kempische gilden worden gegroepeerd in de "*Hoge Gildenraad der Kempen*" die op 9 maart 1952 werd gesticht.

De schutsboom van de gilde stond aan het "*Zand*" (nu Beekseweg) en hun lokaal was herberg "*De Zwad!*" op de hoek van de Pastorijstraat en de Dorpsstraat (nu Verzekeringkantoor Jochems). De gilde bewaart ook nog haar zilveren breuk met de schilden van de vroegere hoofdmannen en koningen; het oudste schild uit deze reeks dateert van 1612 (zie lijst). De vereniging bezit twee oude vaandels, het eerste is een roodzijden wimpel met bebloemde top en stelt St.-Sebastiaan voor, het tweede is vierkantig met St.-Sebastiaan te paard en met het opschrift: "*Edelen ridder, St.-Sebastiaen, Poppel, 1816*". Tenslotte bewaart men nog het reglement dat dateert van 20 januari 1898.

De St.-Sebastianusgilde is een vereniging zoals we er bijna in elk dorp een vinden, maar in haar traditioneel jaarlijks feest zit er iets dat erg sympathiek aandoet en niet zo

gewoon is. Zoals elders wordt er elk jaar een ganse dag besteed aan het gildefeest. 's Morgens wordt de H.Mis bijgewoond waarin alle gildebroeders moeten aanwezig zijn. Daarna heeft de Gilde een gemeenschappelijke koffietafel. In de loop van de namiddag blijft het feest niet beperkt tot de Gildeleden zelf, maar is er een gemeenschappelijke optocht naar de school. Daar brengen zij een bezoek aan alle klassen en delen snoepgoed uit wat in dank wordt aanvaard. Als dankgebaar levert dit voor de gildebroeders een voordrachtje en een lied op. Vooral voor de allerkleinsten is dit telkens weer een groot feest, want in hun klas mag ook de ezel binnen, wat natuurlijk hilariteit met zich meebrengt. De Gilde bezit nog een akker aan de Tilburgseweg die door gildebroeder Jan Naeykens (overleden 1779) werd geschonken. Voor de eerste wereldoorlog werd deze akker gezamenlijk bewerkt, maar nu wordt hij verhuurd.

Onder de bezielende leiding van hoofdman Jan Van Heyst werden de laatste jaren verschillende initiatieven genomen die hier niet onvermeld mogen blijven. Zo werd de St.-Sebastiaansgilde in 1991 door Z.M.Koning Boudewijn tot Koninklijke Gilde bevorderd. Dit ging gepaard met een feestelijke viering op maandag 20 januari 1992 met een academische zitting in de gemeentesaal waar gesproken werd door E. Van Autenboer, Opperhoofdman van de Hoge Gilde Raad, door Harry De Kok, Stadsarchivaris van Turnhout en door Laurent Woestenburg.

De vroegere hoofdactiviteit van de St.-Sebastianusgilde was het boogschieten, maar gedurende zeer lange tijd had men in Poppel geen schutters meer. Daarom werden er andere activiteiten georganiseerd. Op die manier ontstond vanuit de Gilde een dansgroep die allerlei gildedansen aanleerde. De Gilde telt op dit moment ongeveer 90 leden en daarmee is zij een grote groep in vergelijking met de andere gilden. Enkele jaren geleden trok de groep naar Rome samen met 2000 Nederlandse Gildeleden, de hoofdactiviteit blijft echter steeds het jaarlijkse Gildefeest.

Enkele jaren geleden hield de St.-Sebastiaansgilde na 97 jaar eindelijk weer een koningsschieting. Dertien gildebroeders spanden de handboog en mikten om beurt naar de hoofdvogel. Niet minder dan 264 schoten waren er nodig vooraleer Frans Maes raak schoot. Hij mocht de volgende drie jaar de koningsmantel dragen. Met deze koningsschieting sluit de St.-Sebastiaansgilde na bijna honderd jaar weer aan bij de eeuwenoude traditie. Bij deze schieting waren zowat 120 gildebroeders van diverse gilden aanwezig: de Ambrosiusgilde (Gierle), de Sebastiaansgilde (Herentals), de Antoniusgilde (Weelde) en ook Nederlandse vrienden uit Hilvarenbeek, Hapert, Wintelre en Heeswijk. Zoals gebruikelijk ging ook deze schieting weer eens gepaard met het nodige ceremonieel vertoon. Zo stapte het gezelschap bij aankomst driemaal rond de schutsboom om alle boze geesten te verdrijven. Nadat de deken en de hoofdman de hoofdvogel op de boom hadden geplaatst, mocht Burgemeester Jozef Segers de koningsschieting openen. Frans Maes kreeg bij het winnende schot de koningsmantel om en zijn vrouw Maria Leemans werd tot koningin gekroond. Zoals de traditie het wil, stapte de kersverse koning over het Gildevaandel.

Nadat de Gilde nog maar pas haar koninklijke titel had verkregen was er opnieuw reden tot feesten. Het oude vaandel van de Gilde dat dringend aan vervanging toe was werd vervangen door een nieuw vaandel dat twee op twee meter groot is. Gildehoofdman Jan Van Heyst weet van aanpakken als het over dergelijke zaken gaat. Hij schreef een brief naar zijn leden om de kas te spijzigen en stelde dezelfde vraag aan een aantal mensen uit het dorp. Een

nieuwe vlag kost immers een pak geld. De Zusters Trappistinnen uit Brecht waren bereid het vaandel te vervaardigen uit natuurzijde. Tijdens een plechtige eucharistieviering werd de vlag ingewijd. Dit dient te gebeuren volgens een oude traditie. Na de homilie komt de priester voor het altaar staan. Hij wordt geflankeerd aan zijn linkerzijde door een gildebrouder met een hamertje, een gildezuster met bloemen en de vaandrig met witte handschoenen. Aan zijn rechterzijde staan de koning, de hoofdman en de eerste deken. Feestelijke klanken op het orgel begeleiden de samengepakte vlag naar het altaar. Daarop spreekt de priester de passende wijdingsgebeden uit, zegent het vaandel en slaat met het hamertje de bovenste drie nagels van het vaandel in. De koning, de hoofdman en de eerste deken zullen de volgende nagels inslaan. De bloemen van een gildezuster komen bovenaan en de vlaggedrager mag de vlag tenslotte in ontvangst nemen. Daarna moeten alle leden trouw zweren aan de nieuwe vlag.

Centraal in het vaandel staat het medaillon van St.-Sebastiaan. Hij is de beschermheilige van de handbooggilden. Naast de patroonheilige is de Poppelse kerktoeren aangebracht als symbool van de gelovige gemeenschap. Ook het Rovers kapelletje ontbreekt niet op het medaillon. De kapel werd in 1736-1738 gebouwd op de plaats waar de Heilige Hosties werden teruggevonden die uit de parochiekerk waren geroofd in 1735. Dit medaillon is geplaatst op een stammenkruis waarmee de gilden willen zeggen dat ze opgericht zijn in het Bourgondische tijdvak. In de vier hoeken van de vlag komen vuurstenen voor. Die staan symbool voor de moed en de vurigheid van de gildeleden. De pijlenbundel door deze vuurstenen duidt op eendracht binnen de vereniging. Rechts van het medaillon zien we het Jeruzalemkruis, langs de andere zijde het oude wapenschild van Poppel. Ook het oudste wapenschild van de gilde vinden we terug op dit prachtige vaandel. Dit vervangt enigszins de oprichtingsdatum omdat er geen preciese stichtingsdatum bekend is. Het schild op het vaandel dateert van 1612. Zoals de aandachtige lezer heeft gemerkt zit dit vaandel vol symbolen wat de waarde uiteraard nog vergroot.

Statuten van de St.-Sebastianusgilde

- 1. Op den dag van hunnen patroon den twintigsten januari ofwel als Mijnheer pastoor de H.Misse doet voor de afgestorvene gildebrouders, zonder daagen op boeten in de kerk en na de H.Mis in de gildekamer moeten komen op boeten van 6 stuivers.*
- 2. Dan zal den opperdeken zeggen wie dat de boete moet betalen en dan zal hij van den hoofdman bedankt worden en den anderen wordt verhoogd en eenen nieuwen gekozen volgens den toer.*
- 3. Den tweeden dag is voor de gildezusters en dan laat de gilde nog drie H.Missen doen voor de zielen van Joannes Naykens en Zijne huisvrouw dewelke alle gildebrouders of gildezusters moeten bijwonen op boeten van 6 stuivers zonder verdrag te betalen.*
- 4. Alle gildebrouders worden aanzogt van Hoofdman en Koningh wegens de processie dat zij op boeten die van het begin tot het einde zedig en godvruchtig zonder Pijl maar deftig gekleedt zonder blauwen keel op boeten van 6 stuivers maar als er zijn die het heilig sacrament moeten volgen zullen van den hoofdman gepardonneerd worden en twee de jongste gildebrouders dragen eenen hocq.*

De St.-Selbasflannsgilde van Poppell stept trots haal' nieuwe vlieg veer

SehldeJB van de Sgo=Sebesgdeensgide.

llooffkilmannen

Nicolaes Van Hees, hoofdman van St.Sebastiaen 1846

Adrianus Coppens, hoofdman van Ste Sebastianusgilde Anno 1862

J.P.Willemse, hoofdman van St.Sebastianusgilde, Poppel, Look, 1873

Jan Poppeliers, hoofdman van St.Sebastianusgilde, Poppel, Kleine Vond, Anno 1895-1948

Jan Poppeliers, hoofdman van St.Sebastianusgilde, Vond, Poppel, Anno 1949-1970

Hendrik Mateusen, Hoofdman St.Sebast.Gilde Poppel 1971-1985 Stw op Baarle

Jan Van Heyst Hoofdman St.Sebast.Gilde Poppel 1985 Beekseweg

Koningen

Pauwels Aertsen, Anno 1612 Denys-

Merten-Mutsaerts-1644 Willem

Cornelis Spilteck 1647 Goris

Bastiaensen Vant Hoochuys 1650

Herman Luyten Coninck tot Poppel Anno 1669

Jan Ad. Van Gestel Coninck int jaer A°1680

Govaert Henderickx Van de Loock, Coninck van de Gylde van Sinte Sebastiaen, Gylde tot Poppel, 1700

Govaert Hendrickx Koninck voer de 2e reys van de gylde van St.Sebastiaen 1712

Adriaen Van Haren heft onverdrooten den vogel af geschoten van St.Sibastisgulde tot Poppel anno 1728

Jan Batist Rieberge Koninck van de gulde van den Edelen Ridder St.Sebastiaen tot Poppel den 13 september Anno 1734

Hermanus Luyten Konink van S.Sebastianusguld tot Poppel in het jaar anno 1766

Peeter Hendrickx, Konink van St.Sebastiaen Gield tot Poppel anno 1775

Peeter Luyckx koning van St.Sebastiaengild tot Poppel anno 1805

Adrijaan Hendrix Konink van St.Sebastiaen Gield tot Poppel 1820

Petrus Hendrickx Koning van St.Sebastiaen Gilde te Poppel Anno 1850

Alexius Haagen heeft de vogel afgeschoten anno 1896

Adrianus Van Hees Koning van St.Sebastianus Gilde te Poppel 1918-1955

Jos Van Hees Koning van St.Sebastianusgilde te Poppel 1956-1985

Frans Verbeek: Koning gekozen 1986-ontslag 12/1987

Louis Mateusen: Koning gekozen 1988-1993

Frans Maes heeft de vogel afgeschoten 26 sept 1993 en mag 3 jaar de Koningsmantel dragen

Ledenlijst St.-Sebastiaansgilde

1956	Jos Van Hees Louis Mateusen Henri Mateusen	Irene Van Heyst Jeanne Verstraelen Eliza Voeten	Ouderman Tamboer Ere-Hoofdman
1960	Arnold Van Hoof	Maria Jonkers	
1962	Jef Vermeulen Hugo Moyaert	Annie Van Beurden De Clercq	
1963	Karel Mulders	Mitj e Raeymaekers	
1964	Rik Van Vlasselaer	Maria Primus	
1965	Jan Van Heyst	Jeanne Jacobs	Hoofdman
1971	Rene Segers Jos Haagen Stan Moonen(+)	Anna Van der Steen Elza Timmermans Clara Godschalk	
1973	Chris Van Gestel(+)	Louisa Luyten	
1974	Jos Van Riel Jaak Laurijssens	Maria Maas Maria Van Heyst	Alferis
1975	Jos Van Gestel Louis Verhaeren	Maria Mulders Julia Leemans	
1978	Frans Maes	Maria Leemans	Koning
1979	Jaak Van Akeren Gert Verberk Jos Timmermans	Eliza Thielemans Christianne Van Heyst Christina Leemans	
1980	Guido Lambrechts	Rita Meersman	
1981	Eugeen Abrams	Julienne Janssens	
1982	Bart Adriaensens Luc Andries Corneel Verhaeren Jan Van Loon	Ilse Van Dijk Mariette Clemens Mariette Van der Veken Henny Van Rossum	

1986	Karel Segers	Illy Haagen	
1987	Frans Ooms	Maria Verheyen	
1988	Karel Moeskops	Ria Van Dun	1 e Deken
	Jos Van Akeren	Lea Segers	
	Jan Van Akeren	Tille Broeckx	2e Deken
	Harry Van Gestel	Maria Laurijssens	
	Dirk Van Eindhoven	Annemie Ruts	
1989	Gaston Verhoeven	Julia Remeysen	
1990	Louis Severijns	Maria Bax	
1991	Frans Poppeliers	Maria Haagen	
	Herman Moeskops	Tinny Smits	
1993	Louis Moonen	An Van Gils	
	Frans Verhaegen	Ida Janssens	
	Jef Van Den Bogaert	Marie-Jeanne Haagen	
1994	Jan Calsijn	Tinny Huisman	
	Jan Bax	Rita Van Ginhoven	
	Jos Bax	Corry Broers	
1995	Jos Van der Voort	Elza Van Tilborg	
	Jan Raeymaekers(+)	Catho Van Dommelen	

St.-Jorisgilde

Wanneer de St.-Jorisgilde werd opgericht is ons onbekend maar ze bestond alleszins op 26 juli 1519 zoals blijkt uit Oorkonde 2773 van de Abdij Tongerlo: "*die vilde van Sinte Jorijs betalen ...*" - "*... Ende ofte die gulde van Sint Jorijs voirs dit ie (gel ...*" Meer dan waarschijnlijk werd de gilde opgericht in de 15e eeuw. De vereniging bezat ook een eigen altaar in de Poppelse St.-Valentinuskerk. In de kerk ligt nu nog een grafzerk waarop staat: "*Meester Jan Verstrijden, hooftman van St.Jorisgilde, + 23 meert 1682, Catharina Swolfs zijn vrouw, + 8 mey 1695.*" Overigens wijzen ook hier de toponiemen "*Schutsboom*" en "*Doelstraat*" op een hoge ouderdom van het gilde.

De vereniging bezit geen breuk met schilden, geen trommels, geen vaandels of oorkonden en ook geen handboeken. De "*Caerte*" die de St.-Jorisgilde bezat dateerde van 1721 en was afkomstig van de hoofdgilde van Leuven. Het vaandel van de gilde verbrandde in 1870. Vroeger bewaarde men een oude trommel, de voormelde ordonnantie, een vernieuwd reglement van 23 april 1896 en een oud register. Jaarlijks houden de gildebreeders een groot gildefeest dat ongeveer hetzelfde verloop kent als dit van de St.-Sebastianusgilde. Ook zij bezitten een akker die vroeger gezamenlijk werd bewerkt maar nu wordt verhuurd.

Dat het kruisboogschieten niet altijd vlekkeloos verliep leert ons een archiefstuk uit de 17e eeuw waaruit blijkt dat de Poppelse notabele Mr. Aert Sebastfiani, notaris en procureur tijdens de kruisboogschieting van 11 september 1656 de Turnhoutse jongeman Pauwels Hermans doodschoot met een verdwaalde pijl.

Herkent U ze nog? Oude klasfoto's van Ravels

door Rik Van Tigchelt

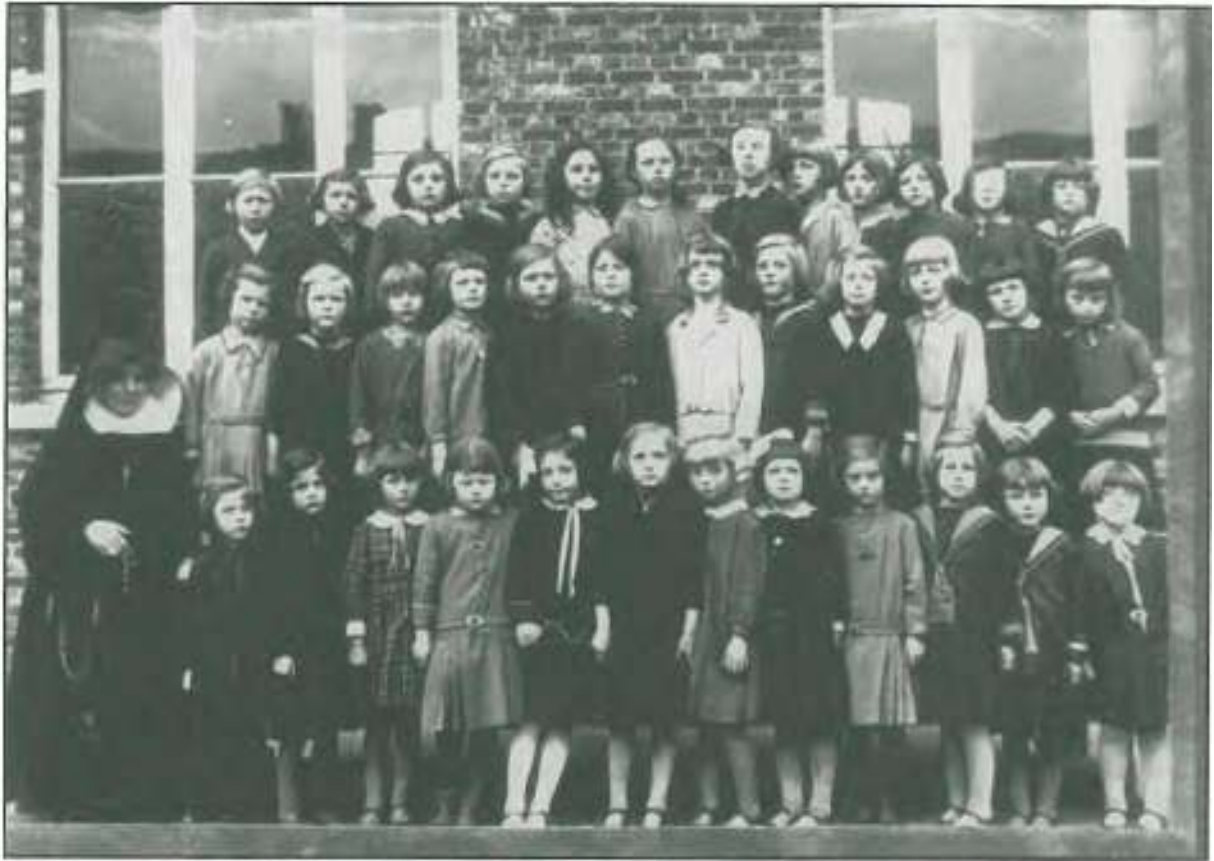
De opgave der namen wordt steeds van links naar rechts gedaan.

Bovenste Leonie Lauwers, Tina Vloerrans, Jeanne Van Dun, Jeanne Van Dun (Dest), Emma Donckers, Lisa Beyens, Zien Eykmans

Tweede rij: Net Snels, José Schoenmakers, Trees Vloerrans, Fien Snels, Ida Lauwers, Tina Daems, Bertha Dickens

Derde rij: Elodie Aerts, Jeanne Van den Broeck, Anna Van Dooren, Zuster Ursula, Elodie Donckers, Martha Claessen, Jeanne Van Dun

Onderste rij: Julia Janssen, Jeanne Sapion, Irma Willemsen, Angèle hondt, Martha Daems, Ida Van den Borne, Jeanne Van Dun

De opgave der namen wordt steeds van links naar rechts gedaan.

Bovenste rij: Martha Daems, Irma Willemse, Jeanne Van Dun, Fien Snels, Elodie Aerts, Anna Van Dooren, Maria Huybs, Emma Donckers, Julia Verbeek, Joke Lauwers, Lisa Janssen, José Schoenmakers

Tweede rij: Marie Tuytelaers, Maria Snels, Julia Daems, Maria Van der Moeren, Bertha Dickens, Maria Dickens, Jeanne Sapion, Net Snels, Jeanne Van Dun, Josepha Lauwers, Ida Van den Borne, Julia Janssen

Onderste rij: Zuster Claris, Jeanne Verbeek, Lisa Verbeek, Agnes Dhondt, Marie Van Dun, Emma Aerts, Marie Dirken, Lisa Van Dun, Amelie Beyens, Marieke Van Gils, Cecile Verbeek, Louisa Van Dun, Stans Van Gils

De opgave der namen wordt steeds van links naar rechts gedaan.

Bevenste wij: Tina Daems, Fien Snels, Zien Eykmans, Emma Donckers, Louisa Vloemans

7weedle wijl Zuster Claris, Bertha Dickens, Lisa Janssen, Ida Lauwers, Joke Lauwers, Valentine Vloemans, Lucie Dickens, Julia Verbeek, Gusta Goris, Net Snels

Derde rij: Martha Goris, Amelia Beyens, Anna Van Dooren, Marieke Huybs, Jeanne Van Dun, Martha Claessen, Jeanne Van den Broeck, Elodie Donckers, Trees Vloemans, Jeanne Van ilun, Lisa Lauwers, Elodie Aerts

@mdemstta rij ida Van den Bome, Jeanne Van Dun, Jeanne Sapion, Irma Willemse, Martha Daems, Maria Dickens, José Schoenmakers, Julia Janssen

Gebeurde er een mirakel te Weelde?

door Willem Paulussen

In het Algemeen Rijksarchief van Antwerpen bevindt zich een perkament op zegel dat thuishoort in het gemeentearchief van Beerse. Fonds Schiftingen, Bundel 4. Op 17 oktober 1757 liet Michiel Verdonck, schepen te Beerse, het relaas optekenen van zijn genezing. De taal is in de oorspronkelijke schrijfwijze gelaten:

"Al degenen die deze brief zullen zien of horen lezen: Saluut! Wij schout en schepenen van de dorpen en Heerlijkheden van Beerse en Vosselaar, land van Turnhout, verkondigen en laten weten dat voor ons gekomen is: Michiel Verdonck, tegenwoordig één van onze mede-schepenen geboren te Geel, geloofwaardig in zijn eed, verklarend en affirmerend voor waarachtig, dat hij comparant heeft gehad een verkilling of stijfheid van leden in dier voege dat hij niet kon gaan als met krukken en dat hij daarom beloofde een bedevaart te doen naar Sint Christoffel binnen de Vrijheid Weelde.

Hij trok alzo naar Weelde op bedevaart en dat gebeurde in 1698, zonder de precieze tijd onthouden te hebben; wezende zo kreupel dat hij zonder krukken niet tot aan zijn kar kon geraken. Te Weelde is hij tijdens de bedevaart zo kloek geworden dat hij zijn krukken kon missen en hij kon gaan waar 't hem lustte. Hij is te zelfder tijd op de toren van de kerk van Weelde geklommen om daar het nieuw belfort te bezichtigen. In het belfort zouden de nieuw-gegoten klokken, die nu naast de kerk stonden, gehangen worden. Door 't aanroepen van en de gebeden tot Sint Christoffel en met de gratie en de gave van God, heeft hij zich helemaal ontlast en onbekommerd gevoeld van zijn verkilling en verstijving. God almachtig en zijn heilige Christoffel moeten gedankt en geloofd worden. Hierom verzocht, hebben wij deze getuigenis door onzen gezworen secretaris laten schrijven en met ons gemeentezegel bevestigd. Deze 17 oktober 1757. Dit bevestig ik H.Hanegraeff, secretaris."

Was de 112-jarige de 90 al gepasseerd?

door A.W.J. van Merendonk

In het trouwboek van de predikant te Tilburg is op fol. 83 in de marge bij de huwelijksinschrijving van Adriaan G.Hoeke op 20 augustus 1707 met Jenneken Jacobs van Riel vermeld: "Nota Jan Tijsze Horevoirt en ziet van deze bruidegom op anno 1719 na de 22e juli."

Aldaar vond ik op fol. 241:

" Jan Thijsze Horvortz wed. r wijlen Jenneken van Tulder geboortigh van Udenhout en wonende tot Aal onder Poppel oud 97 Jaar met Adriaantje Anthonij Kaulaar weduwe wijlen Jacob Peters Vermetten geboren tot Alphen en wonende Tot Goirle. ondertrouwt den 20 augustus 1707. Getrouwt in september. Nota dese bruydegom was 97 Jaren als Hij met dese weduwe Trouwde sijnde maar 27 of 28 Jaaren, en bij Haar een dochter geprocreert hebbende, is Honderd en twalef Jaar oud geworden, zijnde gestorven ontrent Pinxteren 1719, welckers weduwe en doghter (die hem seer wel gelijcken) Heden noch in leven zijn."

n marge: " Nota tot Goirle op anno 1707 den 20 augustus en hertrouwt in tijts en om de Rariteit hier aengetekent." Het bovenstaande bracht mij tot een nader onderzoek om de juistheid te achterhalen. Adriaantje Anthonij Kaulaar werd op 30 januari 1669 te Alphen gedoopt als dochter van Anthonij Janssen Willem Coulers en Eva Frans Wouters. De bruid was bij haar tweede huwelijk dus 38 jaar i.p.v. 28 jaar. Haar overlijden heb ik niet gevonden. Keren we terug naar Jan Tijssen. Het begraafboek van Poppel vermeldt (vrij vertaald uit het Latijn) : 18 mei 1719 is begraven op het kerkhof Joannes Thijssen, weduwnaar, in het gehucht .Aerle, een man van hoge leeftijd, mogelijk 112 jaar oud, nog helder van geest en met alle zintuigen nog intact; hij had nog (al zijn tanden) een gaaf gebit. Hij heeft vier echtgenoten gehad; bij de laatste van deze heeft hij in zijn 100e levensjaar een dochter verwekt, die evenals de moeder nog in leven is. Hij was nog zo sterk, dat hij kort voor zijn dood op alle zon- en feestdagen naar de kerk kwam. De rechten zijn betaald en de waken gezongen.

In Poppel noteerde ik voorts: 19 augustus 1708 is gedoopt Anna wettige dochter van Joannis Thijssen en Adriana Jacobi Cauwlandts. Voorts staat bij de akte vermeld, dat de ouders niet uit Poppel kwamen en dat zij dus niet in aanmerking komen voor de tafel van de H.Geest in het geval dat zij tot armoede zouden geraken.

Anneke Thijssen trouwt op 4 februari 1731 te Tilburg met Justinus Jan Van Beurden, gedoopt op 12 juni 1706 te Tilburg en aldaar begraven op 10 augustus 1772. Anneke is op 27 september 1763 in Tilburg ten grave gedragen. Bij de huwelijksakte staat vermeldt: "*Nota dit is de dochter Anneke Jan Tijssse, die vader getrouwt als hij 97 jaar oud was, den 20e augustus 1719*". (dit moet zijn 20e augustus 1707.)

Het tweede huwelijk van Jan Thijssen vond ik in Poppel: op 6 februari 1664 Jan Mattheussen met Gertruda Adriaans. Uit dit huwelijk is een dochter Gij sberta geboren, die op 16 juli te Poppel is gedoopt. Gertruda overlijdt op 17 mei 1696. Voor de derde maal trouwt Jan Matheussen 13 april 1697 te Poppel met Jenneken van Tulder. Van dit huwelijk heb ik geen kinderen gevonden. Bij het tweede huwelijk in 1664 zou Jan (volgens berekening) 57 jaar geweest zijn, reden om te onderzoeken of er nog een huwelijk aan voorafgegaan is.

In Tilburg noteerde ik alle huwelijken van Jan Matthijssen, Jan Mattheussen, Jan Thijssen en Jan Horvorts. Zo vond ik een ondertrouwakte dd. 18 januari 1658 van Jan Mattheussen, j.m. van Loon, 24 jaar, (dan gedoopt 1634) wonende alhier aan de Broekstraat met Heijltjen Jansen, j.d. van Tilburg, oud 28 jaar, wonende te Loven. Op 3 februari van dat jaar vond het huwelijk plaats. Uit dit huwelijk:

1. Adriana, gedoopt op 12 maart 1659 te Tilburg, doopgetuige Anna Theunis.

2. Joannes, gedoopt op 5 april 1661 te Tilburg, doopgetuige Anna Theunis nomine Lijsken Peeters.
3. Hubertus, gedoopt op 3 november 1663 te Tilburg, doopgetuige Adriaanken Jans nomine Lijsken Peeters.
4. Maria, gedoopt op 12 november 1663 te Tilburg, doopgetuige Anneken Theunis nomine Willemken Emberts.

Heijltjen Jansen werd op 16 november 1663 te Tilburg begraven.

Het tweede huwelijk in 1664 zou qua tijd mogelijk zijn. Het bewijs kwam met een later gevonden huwelijksakte. In het trouwboek van de Tilburgse predikant zijn op 3 februari 1664 in ondertrouw opgenomen Jan Matthijssen van Udenhout, weduwnaar van Heyltjen Jans, wonende op Stappegoor, en Geertruyt Adriaan van Poppel, j.d. van Poppel, oud 38 jaar. . Het huwelijk vond plaats op 23 februari 1664.

Restte nog de geboorte-/doopdatum van Jan Matthijssen te achterhalen. Volgens het eerste huwelijk was hij 24 jaar op 18 januari 1658, hetgeen zou betekenen dat hij omstreeks 1634 geboren moet zijn. Uit bovengenoemde huwelijksakten blijkt dat zijn doopinschrijving of in Loon op Zand of in Udenhout gezocht moet worden. Zowel de doopregisters van Loon op Zand als in Oisterwijk (m.h.o. op Udenhout) werden nagezien. In Loon op Zand vond ik de navolgende doopinschrijvingen:

17 april 1636: Johan Mathie, getuigen Gerard Adriaan Pauli en Maria Petri.

27 oktober 1630: Johan Mathie, getuigen Hubertus Gooswini en Magdalena Adriani.

26 september 1627: Judocus Mattheijssen, getuigen Adrianus Guilielmus en Elisabeth Gertrudi.

Judocus (Joost) mogelijk zijn broer, wordt als getuige vermeld bij het eerste huwelijk

Conclusie: Als Jan Matthijssen gedoopt is op 27 oktober 1630, was hij bij zijn eerste huwelijk 27 jaar en bij zijn overlijden 89 jaar.

Nota door Willem Paulussen: We kunnen ons afvragen of het knieversje of wiegeliëdje "Kwikkerdekwik Jan Thijsen" dat hier bij het begin van deze eeuw nog gezongen werd, in verband staat met deze figuur uit Aarle. Met een dreumes op de knie en met opwippende bewegingen werd het versje gezongen. Mijn oud-oom (Weelde-Schoot) zong het nog toen ik 75 jaar geleden op zijn knie zat. Heeft het woord "Kwikkerdekwik" wat te maken met "kwikkeren " (schommelen) of "kwikken" (voortplanting)?

Het geslacht Buycx

door Willem Paulussen

Dit artikel is een ingekorte versie van mijn studie over het geslacht Buycx die verscheen in Vlaamse Stam, Jaargang 22, 1986, blz.145-157. Door deze bijdrage hadden we tot doel gesteld, zoveel mogelijk gegevens te verzamelen uit de 15e, 16e en 17e eeuw om alzo de aansluiting met het nageslacht te vergemakkelijken. Vele van deze vertakkingen zullen in de loop van de jaren afsterven, maar door menige vrouwelijke linie, is het bloed zeker doorgestroomd in hedendaagse generaties. Deze onvolledige bijdrage over het geslacht Buycx-Buyckx, is niet uitgewerkt naar de huidige geslachten; ze kan echter een hulpje worden om verbindingen met het voorgeslacht, in een diep verleden tot stand te brengen. De naam Buycx was van ouds, in meerdere Kempense dorpen, verbonden met de magistratuur. Vertegenwoordigers van dit geslacht zijn vaak te vinden aan de leiding van de schepenbanken en ze zullen daar het ambt van meier, schout, drossaard en secretaris vervullen.

Vermoedelijk was aarle-Hertog de bakermat van de stam, maar het is niet uitgesloten dat het Weelde zou zijn! Reeds in 1406 dook de naam van Peter Buycx op te Baarle Hertog en in 1445 was daar sprake van zijn zoon: Henric Peter Buycx. De zoon van Henric Peter Buycx was Antonius Buycx, die zeker te Diest verbleef, want Peter, de zoon van Antonius Buycx, was als Diestenaar in 1524 ingeschreven aan de universiteit van Leuven. Deze Peter Buycx huwde Margareta Henricx van Ghilze en was in 1551 meier van Diest.

Ook te Weelde dook de naam Buycx vroeg op. Weelde ligt op een boogscheut van Baarle-Hertog. In 1466 betaalden Frans Buycx en Maria Claus Buycx cijns op goederen gelegen in de Leemputten te Weelde. In 1483 werd te Weelde Bartholomeus Buycx gedood: "*...Henric Jan Heynssone en Anthonis synen broeder saten te drinken ten huysse van Meeusen Buycx, tavernier te Weelde. Zy kregen ruzie en Meeus werd in 't gevecht gedood. Zy zoenden en pointen met de Turnhoutse schout Vranc van Haelen voor 100 pont.*" In het obituarium van Sint-Michiel te Weelde, staan zijn jaargetijde en dat van zijn echtgenote Christina ingeschreven op 29 juni.

W2penschild Buyellsr

In 1492 was de Weeldenaar Antonius Buycx ingeschreven aan de universiteit van Leuven. Hij werd priester en bezat in 1505 enkele beneficies te Weelde. Van 1505 tot 1535 fungeerde hij als rentmeester van het aartsdiaconaat Kempenland van het bisdom Luik. Een baan waarmede hij zich ook een persoonlijk fortuin wist te verzekeren. Hij stichtte in de kerk van Weelde een eeuwigdurend jaargetijde. In 1544 behoren de vier kinderen van Petrus Buycx tot de cijnsplichtigen van Weelde.

Deze losse gegevens zullen moeilijk kaderen in een stamboom, maar we citeren ze, om de vroege aanwezigheid in onze contreien te bevestigen. Met zekerheid weten we dat Daneel Buycx voor en na 1500 te Weelde leefde en dat meerdere afstammelingen heel wat aren wisten te sprokkelen in juridische kringen.

Buycx te Weelde en Ravels

BUYCX Daneel 1500	BUYCX Frans x Jacomijn Van Gestel	BUYCX Cornelius, BUYCX Jan	Turnhout 1578	
		BUYCX Gerard 1570	Cornelius Geel 1605	Frans Gastel 1643
	BUYCX Ja n x Barbara Van Wijtvliet	Petrus	Daniel	Philippus
		Jacobus	Jan Buycx Ravels x Petronella Redens	
		x Joanna Speecx xx Anna Baelemans	Petrus Buycx x Maria Van den Berghe	
		Adrianus x Maria Blerinx		
		Cornelia x Laurens Bols		
		Margriet x Frans Van den Nieuwenhuysen		
	BUYCX Adriaan x Engel Peter Schats	BUYCX Jan x Elisabeth Nobel Breda		

Jan Buycx

Jan Buycx was rond 1515 te Weelde geboren als zoon van Daneel Buycx. Vanaf 1533 studeerde hij rechten aan de universiteit van Leuven. Meester Jan Buycx werd door de prelaat van Tongerlo tot schout van de schepenbank van Ravels aangesteld. De abdij van Tongerlo bezat de heerlijkheid Ravels en ze had daar haar eigen schepenbank vanaf 1419. Jan Buycx bekleedde het ambt van schout van 1558 tot 1582. Hij was gehuwd met Barbara Van

Wijtvliet, een natuurlijke dochter van Valentijn Van Wijtvliet, pastoor van Ravels en Eel. In 1552 erfden Jan Buycx en Barbara Van Wijtvliet te Poppel hun deel uit de verkoop van de eigendommen van de half-adellijke familie Van Wijtvliet. Van dit echtpaar zijn volgende kinderen bekend:

- Margriet, gehuwd met Frans Van den Nieuwenhuysen, secretaris van Ravels van 1578 tot 1622 en stadhouder van Weelde.
- Cornelia, gehuwd met Laurens Bols van Weelde, stamvader van een uitgebreid nageslacht, dat steeds voortleeft.
- Petrus, gehuwd met Elisabeth N. en schout van Weelde
- Jacob, gehuwd met Joanna Specx, een dochter van Cornelius Specx, schout van Rijkevorsel.
- Adrianus, gehuwd met Maria Bartholomeus Blerinx. Adriaan Buycx, Peter Buycx, Frans Van den Nieuwenhuysen en nog meerdere Weeldenaren waren op 6 april 1606 te Baarle in het huis van Gerrit Joosten van Gilze. Ze troffen daar een troep soldaten aan onder leiding van Cornelis van Turnhout. Deze laatste werd door Adriaan uycx, met een handbijltje dermate toegetakeld, dat hij aan de verwondingen bezweek. Van deze Adrianus Buycx en Maria Bartholomeus Blerinx werd nog een zoon Bartholomeus geboren te Weelde op 14 juli 1615, maar over hem is ons niets bekend. Ook hadden ze een dochter, Barbara, die te Weelde gehuwd was op 10 augustus 1649 met Tieleman Nicolaes Swolfs, vorster van Weelde. Jan Buycx stierf te Weelde in 1606 op 91 jarige leeftijd.

Jacobus Buycx

Hij was een zoon van Jan Daneel Buycx en Barbara Van Wijtvliet. Omstreeks 1595 trad hij te Rijkevorsel in het huwelijk met Joanna Specx, een dochter van Cornelius Specx, schout van Rijkevorsel en van Elisabeth Leys. Joanna Specx overleed te Rijkevorsel op 27 oktober 1596 en Jacob keerde spoedig naar Weelde weer, waar hij hertrouwde met Anna Baelemans. Van zijn eerste vrouw had hij een zoon, Jan, die later in 1638 schout van Ravels werd. Van zijn tweede vrouw had hij een zoon Petrus die te Weelde Maria Van den Berghe huwde op 15 mei 1647. Deze Petrus Buycx was schepen te Weelde. Van dit laatste echtpaar is slechts één dochter gekend: Maria, gedoopt te Weelde op 19 september 1648. Deze Maria Buycx was gehuwd met Jan Timmermans van Arendonk en uit hun echtverbintenis werden te Weelde twee kinderen geboren: Joannes op 18/9/1675 en Maria Catharina op 14/6/1677. Het echtpaar Timmermans-Buycx heeft Weelde verlaten. De twee zonen van Jacob Buycx gaven geen mannelijke afstammelingen die de naam Buycx hebben doorgegeven. Jacob Buycx werd in de kerk van Weelde begraven op 3/2/1646 en zijn echtgenote Anna op 4/5/1649. Hun zoon Petrus werd in de kerk van Weelde begraven op 11/10/1678 en Maria Van den Berghe eveneens, op 26/2/1676.

Jacobus Buycx van Weelde huwde Joanna Speecx, een dochter van Cornelius Speecx, schout van Rijkevorsel. Ze woonden daar op "*De Zwaen*", het leengoed van de graaf van Hoogstraten. Jan Buycx werd op de Zwaen geboren begin augustus 1596. Op 27/10/1596 overleed Joanna Speecx op haar "*stede De Zwaen*" en Jan Buycx was haar enig kind. Jan heette toen "*Hansken*"! Het kind werd van 1596 tot 1601 uitbesteed te Weelde bij Frans Van den Nieuwenhuysen, stadhouder van Weelde en secretaris van Ravels. Frans was gehuwd met Margriet Buycx, een tante van Jan Buycx. Het kind werd opgenomen voor 18 gulden per jaar en in 1601 werd er 90 gulden overgemaakt. Joanna Speecx zat er warmpjes voor en dit bleek

uit de staat van bezittingen, erfgoederen en renten, die Jan Buycx toekwamen, wanneer hij onder voogdij werd gesteld van oom Peter Buycx uit Weelde en Huibrecht Speecx uit Westmalle. Dit testament omvatte 29 bladen in het schepenregister en duidde erop dat Jan Buycx, letterlijk, met een beurs geld om de hals geboren was! Eerst op 4 april 1611 was de erfeniskwestie voorgoed van de baan! Toen was Cornelius Speecx overleden, maar zijn echtgenote Elisabeth Leys leefde nog. Bij de kosten van het sterthuis werden vanaf 1601 tot 1604, door Jacob Buycx, 25 gulden per jaar ingebracht, die besteed werden aan kleding, kousen, schoenen en schoolgeld voor de kleuter Jan. Jan Buycx kreeg onderwijs vanaf zijn prille jeugd! Op 16/10/1618 trouwde Jan te Weelde met Petronella Redens, de dochter van Adriaan Redens, meier van Ravels. Tot 1623 bleef Jan Buycx te Weelde wonen en daar werden drie van zijn kinderen geboren: Joanna op 14/7/1619 en Barbara en Catharina op 10/10/1621. Te Ravels werden vervolgens geboren: Petrus, Michiel, Adriaan, Elisabeth en Anna. Het doopregister van Ravels uit die jaren is verdwenen.

Jan Buycx moet nauwe banden gehad hebben met de entourage van het Hollands bewind en er beste bemiddelaars gevonden hebben, want op 22 juli 1628 legde hij te Ravels de eed af van officier. Op 19/5/1636 werd hij stadhouder van Ravels of vertegenwoordiger van het Hollands gezag (Amalia van Solms). Op 3/4/1638 werden door Jan Buycx " ... *de letteren en certificaten voorgelegd tot het schoutsambt.*" Zijn schoonvader Adriaan Redens, was op dat moment nog meier van Ravels, maar werd ontslagen of nam ontslag. De schout verving de meier op de schepenbank. Adriaan Redens overleed te Ravels op 9/6/1643 en zijn echtgenote Mayken Michielsens op 2/4/1643. Beiden werden in de kerk begraven onder een grote zerk, waarop de inscripties en het familiewapen stonden. Onder deze grafzerk zouden later Petronella Redens en Jan Buycx bijgezet worden, respectievelijk op 17/11/1664 en op 22/11/1669. Jan Buycx was 31 jaar schout van Ravels geweest. Op 20/11/1670 werd de nalatenschap verdeeld door zijn kinderen. Al eerder, na het overlijden van hun moeder, Petronella Redens, hadden de kinderen van Jan Buycx " ...*de stede tot Eel onder Ravels verkocht aan Jan Van Dijck en Catalijn Verbruggen.*" (17/2/1667). De naam Buycx werd niet doorgegeven. Elisabeth was begijn te Turnhout, Petrus was kapelaan te Berchem, Adriaan bleef ongehuwd en overleed te Ravels op 30/12/1679, Michiel bleef ongehuwd en overleed te Ravels op 30/11/1690, Cornelia was een bastaarddochter, Anna huwde Jan Peter Sprangers, Joanna huwde Bartholomeus Backers na eerst weduwe te zijn geworden van Adriaan Merten Stalpaerts. Ze stierf te Ravels op 17/12/1679. Catharina huwde Gerard Adriaan Swaenen en ze stierf op 30/10/1664. De nazaten van de dochters behoren tot de Buycx-generiek.

Petrus Buycx

Petrus was een zoon van Jan Buycx en Barbara Van Wijtvliet. Tijdens de pestjaren van 1601 tot 1604 verloor hij zijn vrouw Elisabeth en een kind, respectievelijk op 12/5/1601 en op 22/4/1601. Petrus Buycx was schout van Weelde. Van hem zijn nog vier kinderen gekend. Daniël, meester in de rechten en notaris te Weelde en Baarle-Hertog. Maria, gehuwd met Gaspar Moerlants uit Ravels. Barbara, gehuwd te Weelde op 9/10/1622 met Albert Jacobi Waermans uit Boxtel, schoolmeester-koster te Weelde. Jan, gehuwd te Weelde op 2/5/1627 met Maria Petri Bols uit Weelde. Petrus Bols was lakenkoopman en rentmeester van de Domeinen. Uit dit echtpaar werd een zoon Jan geboren op 6/1/1628, hij overleed waarschijnlijk jong. Er waren ook nog drie dochters: Catharina geboren te Weelde op 2/8/1631, Joanna, geboren te Weelde op 2/3/1634, Elisabeth, geboren te Weelde op 15/12/1636. **(Wordt vervolgd)**

Biografie van de Heilige Nicolaus Poppelius

door Marc Vermeeren

L Inleiding

De devotie tot de martelaren van Gorcum dateert van 9 juli 1572, de dag van hun sterven. Eigenlijk al van vroeger zelfs, want reeds tijdens de bijna twee weken durende gevangenschap stonden ze al volop in de belangstelling. Nauwelijks is het offer gebracht of de getuigen (o.a. Rutger Estius en Pontus Heuterus) proberen vast te leggen wat zich voor hun ogen heeft afgespeeld. Deze vroege belangstelling voor de Martelaren van Gorcum heeft grote invloed gehad op de latere algemene verering in België en Nederland, en ze is van beslissende betekenis geweest voor de zaligverklaring van 4 november 1675. De negentiende eeuw bracht zelfs een duidelijke opleving van de devotie. Dit kwam niet alleen door de heiligverklaring in 1867 maar ook omdat het historisch onderzoek nieuwe gegevens aan het licht had gebracht.

De Heilige Meellans PoppeHuts

Deze studie brengt enkele belangrijke nieuwe feiten aan, vooral over de naam en de geboorteplaats van de hier bestudeerde figuur. Daartegenover staat dat over het lijden, de gevangenschap en de marteldood van de Heilige Nicolaus Poppelius minder werd geschreven dan oorspronkelijk was gepland. Het verhaal over de martelarij vormt op zichzelf immers reeds een lijvig boek en wie daarover meer wil vernemen, verwijzen we graag naar de bibliografie aan het einde van deze studie, waar de belangstellende lezer een uitgebreid overzicht vindt van de belangrijkste literatuur over de Martelaren van Gorcum.

2. Levensbeschrijving

Nicolaas Janszoon Willems van Poppel werd geboren te Poppel rond 1532. Jarenlang hebben Weelde en Poppel geredetwist om de eer de Heilige Nicolaus Poppelius als inboorling van hun eigen dorp te mogen begroeten. Zijn bijnaam Poppelius wijst er alleszins op dat hij werd gedoopt in de Poppelse St.-Valentinuskerk.

Misschien zorgde de pastoor van Weelde of Poppel voor zijn eerste opleiding. Wie weet bestond er een school te Weelde, gesticht door Joannes Huybrechts Loemelanus. Deze stichtte immers ook een studiebeurs voor toekomstige priesters aan de Leuvense universiteit. Mogelijk bezocht Nicolaus de kapittelschool in Hilvarenbeek. De leerling die later in onze kerken zou prijken met de palmtak van de martelaar liet zich inschrijven aan de universiteit van Leuven op 28 augustus 1553. Hij liet zich inschrijven als "*Nicolaus Joannis Weldensis*". Hij studeerde wijsbegeerte in de pedagogie "*Het Vercken*" en verbleef er onder de mindergegoeden in het huis van **Standonck**. Dat Nicolaas arm was getuigt ook Estius. Hij zegt, dat Nicolaas wel meer aan de armen had willen geven zoals Leonardus Vechel, maar dat hij geen vermogen had, want het kleine erfdeel dat hij na de dood van zijn moeder ontving had hij als een goede zoon aan zijn vader afgestaan, die maar weinig bezat. Nicolaas heeft zijn moeder nooit vergeten. Immers, hij herdacht haar steeds in zijn gebeden en hij vroeg ook vanaf de kansel gebeden voor haar zielerust.

Het reglement van het Standonckcollege was zeer streng. De studenten droegen er een mantel met een grijs kapje. De kost was er karig, vlees was er een ongekende weelde. Gedurende zijn studie genoot Nicolaas van een beneficie in de St.-Gudulekerk te Brussel. In het archief van deze kerk berust een handschrift, geschreven door Willem van de Sande uit Brussel getiteld: "*Basilica Brwcellensis*". In dit handschrift komt Nicolaas als volgt voor: "*S.Nicolaus Poppelius, Weldanus, qui alternis hebdomadis, ac pari jure cum Vechelio parochum egit, et in S. Gudilae sacellanus.*"

In een rekenboek van het Standonckcollege te Leuven vonden we nog een vermelding in verband met Nicolaus. In een lijst van inwonenden opgesteld door president Vincentius Clerici lezen we: "*Familia Standonica distincta secundum mensas anno 1555, 19 octobris sub Vincentio Clerico*

Zuylreno Metaphysici pauperes Nicolaus Weldensis". Op 26 maart 1556 behaalde Nicolaus de licentie in de wijsbegeerte en in dat register staat hij opgetekend als: "*Nicolaus Joannis de Welde*." Geen enkel auteur vermeldt wanneer Nicolaus priester werd gewijd. Sommigen geven 1557 als wijdingsjaar, anderen 1558. Een juiste datum werd echter nooit genoemd. Na lang speuren hebben wij in het archief van het Aartsbisdom Mechelen de wijdingsakte tot diaken van Nicolaus kunnen vinden. Ze luidt als volgt: "*Feria sexta quatuor temporum post festum penthecostes qua fust undecima mensis Junii anno XLVII fuerunt tonsurati juvenes infrascripti in ordinibus generalibus in oppido Alost en per Veneren patrem D.Martinum Epum Chalcidonen sede vacan celebratus Nicolaus Johannis Guillielmi de Popel, suppositus et alumnus domus Standoncorum Lovanien iste Nicolaas fait ordinatus diaconus.*"

---

vwo ~ jtimilajiiilál~atit
 7> 4;w- frau', te rant peritia -urn,
 frarreh' morw firtran, ventrahi4'.
 ri;ia aérinor re144lrt raurtor
 Oghm nadir év mint j Dee illrerrim

De Heilige Leonard Vechel

De vertaling luidt: " Op vrijdag van quateremper na het feest van Pinksteren, dit was de 11 e juni 1557, werden volgende jongeren toegelaten tot de wijdingen in de stad Aalst door de eerbiedwaardige vader in Christus, Heer Martinus, bisschop van Chalcedon, sede vacante

Nicolaus Janszoon Willems van Popel, suppoost en alumnus van het Standonckhuis te Leuven, deze Nicolaus werd diaken gewijd." Deze akte is van onschatbare waarde, ze leert ons dat Nicolaus Poppelius geboren werd als Nicolaus, zoon van Jan Willems. Meteen verdwijnt het meer dan 400 jaar oude verhaal dat beweert dat de familienaam van Nicolaas "Janssen" zou zijn. Hierop komen we verder nog uitgebreid terug.

Na zijn priesterwijding verbleef Nicolaus nog twee jaar in het huis van Standonck. Immers beursstudenten moesten als tegenprestatie zich nog twee jaar inzetten tot heil van het instituut. In deze pedagogie waren twee bestuursambten: regent van het huis en magister pauperum of meester van de beursstudenten. Deze betrekkingen moesten volgens art.45 van het testament van Pastoor Loemelanus toegewezen worden aan afgestudeerde studenten van de beurzenstichtingen en wel uit de plaatsen Lommel, Geel of Weelde. Toen Nicolaus op 11 juni 1559 (juist twee jaar na zijn diakenwijding) het huis van Standonck verliet, stond hij daar opgetekend als "*Magister Nicolaus Weldensis*". Was hij magister van het huis van Standonck, of behaalde hij de titel van magister in de wijsbegeerte? Een antwoord hebben we hier niet voor.

We haalden volgend fragment uit een lijst van inwonenden van het Standonckcollege, opgesteld door president Matheus Boden: "*Magister Nicolaus Weldensis promotus est in artibus anno 1556, in qua quidem promotione locum et ordinem obtinuit nonum post lineam. Homo erat magni studii et laboris, qui promotus est titulo nostro domus Standonice in diocesi Cameracensi anno 1557, sed primum sacrum in patria celebravit. Anno autem Domini 1559 undecimo junii migravit a nobis et concessit in Hollandium, ubi accepto vicepastoratu servivit in ecclesia Gorcomiensi sub MLeonardo Buscoducensi, quondam bursario collegii pontificii. Habuit ante dictus MNicolaus locum Loemelensem usque ad principium anni 1559, qui tunc successit in loco Rodolphus Westerhovianus. Rle vero locum communem tanti spe occupavit, donec eidem de praedicta cura provideretur.*" Samengevat betekent dit dat Nicolaus , die bekend stond als een harde werker en een geleerd man afstudeerde in 1556 en in 1559 onderpastoor werd te Gorcum op verzoek van Leonardus Vechel.

We hebben nu gezien dat Nicolaus te Leuven viermaal staat opgetekend als zijnde van Weelde. Hoe is dat te verklaren? Nicolaus genoot te Leuven een studiebeurs uit de stichting van Joannes Hubertus Loemelanus, pastoor van Weelde van 1503 tot 1532. Loemelanus stichtte daar in 1529 tien studiebeurzen voor familieleden en studenten uit Lommel, Geel en Weelde. In zijn testament maakt Pastoor Loemelanus geen onderscheid tussen Weelde en Poppel, die onder één schepenbank ressorteerden en dat kan men zelf lezen in artikel 29 van zijn testament. Over alle verordeningen, vervat in het testament van pastoor Huybrecht, en vooral over de toekenning van de studiebeurzen moesten de Heilige-Geestmeesters van Weelde waken, ongeacht die studenten te Poppel of te Weelde geboren waren. Het staat vast dat Nicolaus te Leuven een bescheid heeft voorgelegd dat verstrekt werd door de Heilige-Geestmeesters van Weelde en daarom staat hij te Leuven opgetekend als afkomstig van Weelde.

Leonardus Vechel, pastoor te Gorcum, vroeg en verkreeg Nicolaus in 1559 als medehelper in het parochiewerk. Deze laatste was tegen het vele werk in de voortdurend groeiende parochie wel opgewassen, want hoewel hij er bleek uitzag, was hij toch sterk zodat hem nooit iets teveel of te zwaar was. Men gaf hem daarom de naam : "*Slaefken*", zoals behalve Estius ook getuigen in het proces van de zaligverklaring schrijven. Nicolaas werd te Gorcum gewoonlijk aangesproken met "*Nicolaas Poppel*" of "*IliroCkes*" of gewoon kortweg "*Poppel*", ook wel "*Slaeiken*". Digna Gijsbertsdr., 77 jaar oud, al 46 jaar te Utrecht, maar daarvoor te Gorcum wonende, verklaarde onder eed in 1619 te Utrecht dat Nicolaas Poppel haar biechtvader was geweest en door het volk Slaefken werd genoemd. Eveneens verklaarde de 81-jarige Maria Nicolaasdr. van Gorcum, dat zij Nicolaas Poppel heel goed gekend had en dat hij het Slaefken heette, omdat hij zeer veel in de kerk werkte en het volk diende, zowel binnen als buiten de kerk. Op 4 december 1619 verklaarde Hyldegundis van Est, ongeveer 70 jaar oud, dat zij van haar vader vernomen had, dat hij in dezelfde nacht, waarin de Martelaren gedood waren, in een droom zijn biechtvader Heer Nicolaas van Poppel gezien had, de onderpastoor bijgenaamd het Slaefken, "*schoon van aanzien, terwijl de Heilige hem de zegen gaf zoals hij placht te doen tijdens zijn leven.*"

Heer Nicolaas nam het volstrekt niet kwalijk dat men hem die bijnaam gaf, maar antwoordde: "*Hij slaaft wel, die voor God slaaft.*" Een mooi gezegde, meer om de betekenis dan om de door Estius aangegeven eigenaardigheid dat hier zeven monosyllaben op elkaar volgen. Het geringste werk nam hij op zich. Hij bood zich zelfs ongevraagd daartoe aan, zoals tot het geven van catechismus op de zon- en feestdagen in de kapel van de H.Geest, en dit volgens Estius zonder vergoeding, niettegenstaande het veel arbeid vroeg, omdat hij dan gewoonlijk nog een vrome toespraak hield. Na enige tijd als onderpastoor dienst te hebben gedaan, werd Nicolaas bevorderd tot pastoor, omdat hij met Leonard Vechel overeenkwam dat zij om beurten het pastoorschap zouden waarnemen. Zij spraken af dat de een de ene week en de ander de volgende week pastoor zou zijn en met gelijke rechten. Leonard zou evenwel als de oudste en voornaamste het grootste gezag hebben bij moeilijke problemen.

Omdat Nicolaas een ernstig man was zal het de lezer niet verwonderen dat hij er over dacht om een nog volmaakter leven te gaan leiden en in te treden in de nog jonge sociëteit van Jezus, waarover hij veel goeds had vernomen. Hij sprak er over met Leonard Vechel en met zijn vriend Antonius de Jonghe, kanunnik te Gorcum, een deugdzaam en verdienstelijk man. Zij raadden hem aan zijn voornemen niet uit te voeren omdat ze oordeelden dat Nicolaas nuttiger werk zou kunnen verrichten als pastoor te Gorcum. Ze vreesden bovendien dat een eventuele opvolger van Nicolaas niet zou opgewassen zijn voor zijn taak. Nicolaas luisterde naar zijn twee vrienden en hij liet zijn plannen voor wat ze waren.

Zelf was hij in het geven van raad eenvoudig en eerlijk. Hij praatte niemand naar de mond, vleide niemand, zodat sommigen meenden dat hij eerder in het tegenovergestelde verviel. Toen in de Nederlanden de troebelen zich aan het uitbreiden waren kwam de vader van Nicolaas naar Gorcum om hem ertoe te bewegen mee naar Poppel te gaan, waar het veiliger zou zijn. Het aandringen van de oude man was tevergeefs, want Nicolaas oordeelde dat zijn plaats in Gorcum was. Nicolaas had bijzondere godsvrucht voor het H.Sacrament. Steeds was hij er bezorgd over dat het in die dagen van gevaar niet onteerd zou worden, zoals dat tijdens de beeldenstorm in 1566 en later in 1572 het geval was geweest. In die tijd bracht hij bijna iedere dag 's avonds laat in het geheim het H.Sacrament uit de kerk naar het huis van

Hessel Estius, de vader van de geschiedschrijver Willem Estius. In de dagen dat de ketterij in opkomst was lette men scherp op wie er bij de processie het H.Sacrament geen eerbied betuigde. Estius schrijft dat Nicolaas steeds iemand berispte, die hij toevallig rondkijkend geen aanbidding zag verrichten. Hij beval die persoon dan aan zijn God de passende eerbied te bewijzen. "Ik geloof", zegt Estius, "dat God hem voor deze bijzondere zorg en devotie om het H.Sacrament te bewaren en tegen oneerbiedigheid te beschermen had uitverkoren om voor de anderen God te verheerlijken door openbare belijdenis van het geloof in dit H.Sacrament. Wij hebben dit uit de mond van zijn ambtgenoot Leonardus en anderen vernomen en met overtuiging van de waarheid in onze geschiedenis ingelast."

Zijn laatste preek hield Nicolaas op het feest van St.-Jan de Doper op 24 juni 1572. Nicolaas adviseerde de gelovigen het katholicisme trouw te blijven. Hij toonde aan, dat hun dit niet moeilijk zou vallen, indien zij maar wilden en moedig waren. Toen de geuzen in aantocht waren trokken Leonard Vechel en Nicolaas Poppel zich terug in de burcht, genoemd " *De Blagde Torren*". Hier voegden zich enige aanzienlijke burgers bij hen, die meer dan anderen van de Geuzen te vrezen hadden. Donderdag 26 juni, de dag dat hij zich naar de Blauwe Toren begaf, had Nicolaas Poppel voor het laatst de H.Mis gelezen in de parochiekerk. De Blauwe Toren werd belegerd en kort voor de capitulatie van de burcht biechten de belegerden. Pastoor Poppel, die het Allerheiligste uit het huis van Hessel Estius in de burcht had gebracht, reikte daarna de H.Communie uit. Leonard Vechel en Claes Poppel werden gevangengenomen. Ondertussen hadden de Geuzen vernomen dat er een grote som geld ergens zou verborgen zijn.

heipel van Nfteollaus PorDpellfans in de Hegge

Ze lieten niets onbeproefd om dat geld te vinden, daarom werden de gevangenen mishandeld, voornamelijk pastoor Poppel. Eerst eisten ze van hem de schatten van de kerk aan te wijzen. Nicolaas bleef ongevoelig voor de bedreigingen maar daarop brachten de geuzen een pistool aan zijn mond alsof ze hem wilden doodschieten. Nicolaas weigerde echter de schat aan te wijzen. Dan beproefden de geuzen een ander middel. Ze namen het koord van één der Minderbroeders, sloegen het om de hals van Nicolaus Poppelius en het ander deel over de kerkdeur en trokken hem op die manier met geweld omhoog. Dit herhaalden ze verschillende keren. Tevergeefs, Nicolaas bleef zwijgen. Na deze kwellingen maakten de Geuzen Nicolaas los en lieten hem bijna levenloos achter. Langzaam kwam hij weer bij, maar

de striemen van het koord bleven nog tot aan zijn dood in de hals te zien. Aldus het verhaal van Willem Estius, die er later in zijn boek op terugkomt, en met zekere verontwaardiging melding maakt van de publicatie van twee boekjes die de geloofsbelijdenis van Nicolaus Poppelius een ander (Nicolaas Pieck) in de mond leggen. Estius noemt geen auteurs maar het is duidelijk dat hier Leydanus en Bouchier worden bedoeld.

Het verhaal van Estius wordt aangevuld door één der getuigen in het proces van de zaligverklaring. Maria Claesdr. verklaarde onder eed dat zij van chirurgijn Meester Theodorus die met de zuster van Nicolaas Pieck was gehuwd en verschillende malen in de burcht te Gorcum was geweest om de gewonden te behandelen, vernomen had dat de soldaten in de mond van Heer Nicolaas Poppel buskruit hadden gestrooid tot aan de keel en het hadden aangestoken. De chirurgijn had haar verteld dat Nicolaas niet meer zou kunnen spreken, al zou men hem de vrijheid schenken. Dagelijks bezocht hij de martelaren van Gorcum en bracht brood mee, een maatje wijn, geneesmiddelen en specerijen om de bedorven lucht te zuiveren. Zijn zorg gold vooral Nicolaas Pieck en Nicolaas Poppel. Intussen was Leonard Vechel vrijgelaten. Men vertelde hem dat zijn vriend Nicolaas Poppel vrijgekocht kon worden, als men aanstonds betaalde. Leonard zorgde dadelijk voor de losprijs, maar een kwakzalver ging

- met het geld lopen en Vechel werd opnieuw gearresteerd. (Wordt vervellgd)

Veel-ce sunfeuliws_

* Op 20 maart 96 gaf Professor Knippenberg voor 41 geïnteresseerde leden van onze kring een uiteenzetting over de teuten in de Kempen. Een samenvatting van deze gewaardeerde lezing werd in dit nummer opgenomen.

* De erfgenamen van wijlen Louis Rieberghs schonken aan de heemkundekring het kapelletje aan de Beekseweg (hoek Zandkuilstraat). De notariële akte werd begin april getekend.

* Tijdens de natuurwandeling op 19 mei 96 konden de 26 deelnemers het landschap, de flora en de fauna bewonderen van o.a. Overbroek, Hulsel en Rovert in Poppel. De Rovertse kapel met haar geschiedenis en de nabijgelegen Aa op de grens met Nederland trokken vooral de aandacht.

* Tijdens de maand april 96 werd het St.-Janskapelletje op Nieuwkerk dat weer vele jaren totaal verwaarloosd was, door Marc Vermeeren volledig opgeknapt. Drie dagen lang werd er spinrag verwijderd, gepoetst en geschrobd en werd al het houtwerk zowel binnen als buiten tweemaal geschilderd of gekleurd. Ook het traliewerk van ramen en deur werd niet vergeten, kerkstoelen en altaar kregen een beurt met boenwas en de toegangsweg tot het kapelletje werd weer netjes schoon geveegd.

* Op 22 juni 96 ging de jaarlijkse daguitstap richting Nederweert in Nederlands Limburg. We bezochten daar het openluchtmuseum "Eynderhoof", een geitenfarm met kaasmakerij en het klokkenmuseum van Asten.

* Op 21 juli 96 brachten we een bezoek aan het heemerf "De Waaiberg" in Kasterlee.

* De fietstocht op 25 augustus ging richting Reusel waar we een kijkje namen in het ploegenmuseum.

Voor de nabije toekomst worden volgende activiteiten voorzien.

Op 2 oktober 96 geeft Filip Van Peer een lezing over de prehistorie in de Kempen.

* De laatste lezing van dit werkjaar wordt voorzien voor 27 november 96.

* De jaarlijkse algemene ledenvergadering zal plaatsvinden op 24 januari 1997 in restaurant "De Trog" te Poppel.

